

Ключові слова: фермерське господарство, технічне забезпечення, коефіцієнт відтворення технічних засобів, тракторозабезпеченість.

Prokopyshyn O. Technical provision as a component of improving resource potential of farms

The role of a technical provision to improve the quality of resource potential farms was been grounded. Availability farms Lviv region by technical equipment was been analyzed. Formed composition of techniques equipment largely doesn't follow the structure and size of land were been revealed. Existing technology is characterized by great physical deterioration, reduced its technical readiness. Technical updates of farms are only possible in a stable state support.

Key words: farm, technical provision, reproduction rate of technical equipment, providing tractors.

Прокопишин О. Техническое обеспечение как составляющая повышения ресурсного потенциала фермерских хозяйств

Обосновано значение технического обеспечения в повышении качества использования ресурсного потенциала фермерских хозяйств. Проанализировано обеспеченность фермерских хозяйств Львовской области техническими средствами. Выявлено, что сформированный состав техники фермерских хозяйств в основном не соответствует структуре и размерам землепользования. Техника, которая имеется в наличии, характеризуется большим физическим сносом, понижается ее техническая готовность. Техническое обновление фермерских хозяйств возможно только при условии стабильной государственной поддержки.

Ключевые слова: фермерское хозяйство, техническое обеспечение, коэффициент обновления технических средств, тракторообеспечение.

Стаття надійшла 30.03.2017

УДК 349.415:339.9

**ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ
ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ**

О. Стадницька, аспірант

Львівський національний аграрний університет

Постановка проблеми. Стан земельних ресурсів України близький до критичного. На всій території поширені процеси деградації земель, серед яких наймасштабнішими є ерозія (близько 57,5 % території), забруднення (близько 20 % території), підтоплення (близько 12 % території). За час проведення земельної реформи проблема охорони та раціонального використання земель ще більше ускладнилася [7].

У результаті реформування земельних відносин відбувся поділ сільськогосподарських угідь на земельні частки (паї), які передані у приватну власність. Організація таких земельних часток (паїв) не враховує ґрунтозахисних вимог, що

сприяє розвитку деградаційних процесів [19]. Крім того, схилів, деградованих та малопродуктивних земель не були вилучені зі складу ріллі. На жаль, у сучасних реаліях землевласники та землекористувачі не зацікавлені або не спроможні проводити землеохоронні заходи, зокрема консервацію земель.

Для вирішення екологічних проблем землекористування в Україні прийнято Концепцію боротьби з деградацією земель та опустелюванням, метою якої є підвищення ефективності реалізації державної політики щодо боротьби з деградацією земель та опустелюванням, визначення пріоритетних завдань, зміцнення інституціональної спроможності та покращання координації діяльності уповноважених органів у відповідній сфері [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Законодавством України закладено правові, організаційні та економічні основи раціонального використання й охорони земель. Зокрема, Закон України «Про охорону земель» окреслює обов'язки власників земельних ділянок та землекористувачів, у тому числі орендарів, щодо ґрунтоохоронних заходів з метою запобігання погіршенню якісних властивостей земель і стану довкілля загалом. Крім того, передбачено систему економічних стимулів, впровадження яких має підвищити зацікавленість землевласників та землекористувачів у поліпшенні екологічного стану земель [5]. Проте більшість передбачених законодавством інструментів щодо охорони земель на практиці не функціонують. Тому у працях вітчизняних учених увага приділена обґрунтуванню науково-методичних та прикладних аспектів удосконалення окремих інструментів охорони та раціонального використання земель.

Посилення адміністративно-контрольних інструментів управління землекористуванням науковці пропонують здійснювати через: впровадження ґрунтоохоронних обмежень у використанні земель [4], забезпечення здійснення заходів із землеустрою [10], підвищення ефективності державного контролю за використанням та охороною земель [3]. Пропозиції щодо удосконалення економічного стимулювання суб'єктів господарювання на землі характеризуються різною спрямованістю: переглянуто методичні засади оцінки земель [8], здійснено фінансове обґрунтування проведення заходів стимулювання [1].

Позитивним орієнтиром для України може слугувати зарубіжний досвід державного регулювання охорони земель приватної власності, що засвідчує актуальність нашого дослідження.

Постановка завдання. Ми ставили за мету проаналізувати й систематизувати напрями забезпечення охорони земель приватної власності за кордоном.

Виклад основного матеріалу. На основі вивчення зарубіжного досвіду у сфері захисту земельних ресурсів виділено два напрями забезпечення охорони земель приватної власності – примусовий та на добровільній основі (див. рис.).

Примусовий напрям забезпечення охорони земель передбачає відповідні розпорядження з боку державних органів, що створюють умови, за яких участь землевласників у прийнятті рішень стосовно заходів з охорони земель мінімальна.

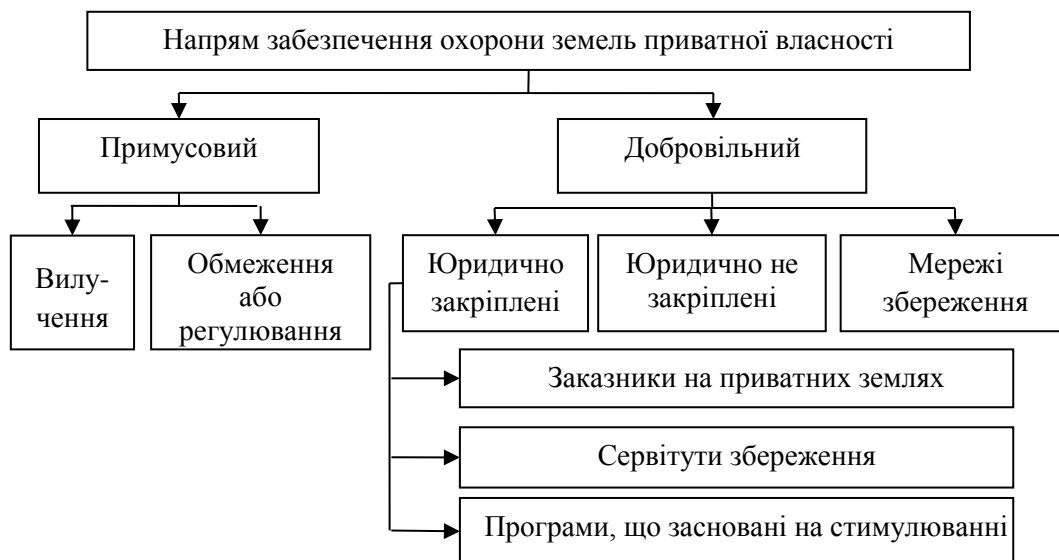

Рис. Механізм забезпечення охорони земель приватної власності за кордоном*.

* Сформовано на основі [9; 11–18; 20].

Вилучення земель допускає можливість примусового продажу земельної ділянки, її конфіскації в обмін на компенсацію чи іншу земельну ділянку, примусової передачі в оренду у разі, якщо така земельна ділянка не використовується або використовується нерационально, а також якщо вона має особливу екологічну цінність і потребує встановлення відповідного природоохоронного режиму. Цей підхід більше поширений у країнах, що розвиваються.

Встановлення обмежень на певні види використання земель здійснюється через затвердження відповідних нормативно-правових актів (для прикладу, План зонування (*Zoning Plan*) та План дій щодо збереження середовища проживання (*Habitat Conservation Plan*) в США). Здебільшого обмеження використання земель відбувається із виплатою компенсацій. У разі порушення вимог обмеження до землевласників застосовують широкий спектр санкцій (зняття пільг, конфіскація товарів, що використовуються при проведенні порушення, цивільні штрафи, кримінальні штрафи або навіть ув'язнення).

Забезпечення охорони земель на *добровільній основі* полягає в тому, що рішення про заходи зі збереження земель приймає землевласник, хоча інструменти, які стимулюють його до цього, може підтримувати держава.

Приватні території під охороною (Private reserves) – це території (заказники), на яких природоохоронні заходи поєднуються з такими видами діяльності, як екологічний туризм, полювання тощо, що створює для землевласників можливість отримувати економічну вигоду. Статус таких територій (заказників) може бути офіційним та неофіційним. Офіційні заказники різняться від неофіційних тим, що вони створені на основі законодавчо закріплених екологічних і технічних

критеріїв. Заказники можуть створювати фізичні особи самостійно або за підтримки інвесторів, однак більш характерним їх створення є для великих приватних організацій. Прикладом такого заказника є офіційний приватний заказник «Приватні території збереження» (*Private Protected Areas*) в Австралії, який належить великим приватним компаніям і розвивається за підтримки Програми національної системи збереження (*National Reserve System programme*) [17].

Сервітут збереження – добровільна юридично оформлена угода між землевласником і державною чи недержавною організацією, в якій землевласник відмовляється від деяких прав на землю з метою захисту природного ландшафту [14]. Здебільшого сервітуту збереження укладаються на довготривалий термін або на постійно. За власником земельної ділянки, який укладає сервітут збереження, зберігається право власності на неї, але обмежуються певні види її використання. При продажі земельної ділянки, передачі її в оренду або спадщину обмеження, що закріплені в сервітуті, зберігаються. Найбільшого поширення сервітуту збереження набули у США, Великобританії, Австралії.

Найбільш суттєвим стимулом для укладання сервітутів землевласниками є надання податкових пільг. В основі нарахування податкових пільг лежить вартість сервітуту, розрахована як різниця між ринковою вартістю земельної ділянки до того, як сервітут був укладений, і після того. Для прикладу, у США діють дві форми державних податкових пільг для учасників сервітутів: пільга на податок з прибутку (*Income tax deductions*), податкова пільга на податок з нерухомості (*Estate tax reductions*) [20].

Інші *контракти збереження та програми, що засновані на стимулюванні*. Спектр добровільних програм в економічно розвинених країнах досить широкий. Програми різняться метою захисту, пропонованими стимулами (див. табл.).

Забезпечення охорони земель на добровільній основі без юридичного оформлення зобов'язань не передбачає фінансового стимулювання землевласників, а засновується лише на їх власному переконанні. Наприклад, в Австралії до програми «Земля для дикої природи» (*Land for Wildlife*) долучаються землевласники, які усвідомлюють цінність збереження земель, але потребують консультаційної допомоги щодо реалізації природоохоронних заходів [17]. Цей підхід активно розвивається за умови високого рівня екологічної свідомості населення. Для цього держави проводять політику щодо збереження земель у напрямі розвитку екологічного виховання землекористувачів, ґрунтозахисної освіти.

Мережі збереження – недержавні організації, які безпосередньо не відповідають за реалізацію заходів щодо збереження земель, але їх завдання полягає у поширенні знань та досвіду між землевласниками стосовно існуючих механізмів та інструментів збереження земель. Прикладами таких мереж є Мережа землевласників (*The Private Landowner Network*) в США, Мережа управління збереженням (*The Conservation Management Networks*) в Австралії, Національна мережа природи (*Nationales Netzwerk Natur*) у Німеччині, Мережа трастів дикої природи (*Wildlife Trusts network*) в Англії, Мережа природних територій збереження (*Fédération des conservatoires d'espaces naturels*) у Франції [13].

Таблиця

Програми стимулювання здійснення природоохоронних заходів*

Країна/ Програма	Мета програми	Механізм реалізації	Інструменти стимулювання
1	2	3	4
США / Програма консерваційного резерву (<i>Conservation Reserve Program</i>)	Консервація деградованих орних або інших екологічно чутливих земель через посів багаторічних і бобових трав, влаштування культурних сінокосів, заліснення	Укладання постійних сервітутів або терміном 10–15 років	Щорічна рентна плата, податкові пільги на податок з прибутку та податок з нерухомості, покриття витрат на реалізацію відповідних заходів
США / Програма захисту водно-болотних угідь (<i>Wetland Reserve Program</i>)	Захист, відновлення і збільшення водно-болотних угідь	Постійний сервітут	Компенсація, що дорівнює ринковій вартості сервітуту, повне покриття витрат
		30-річний сервітут	Компенсація, що становить 75 % від ринкової вартості сервітуту, часткове (75 %) покриття витрат
		Угода про відновлення на термін щонайменше 10 років	Часткове (75 %) покриття витрат
Великобританія / Схема екологічного управління (<i>Environmental Stewardship</i>)	Охорона навколишнього середовища, ґрунту і природних ресурсів; захист і поліпшення місць проживання видів, пом'якшення наслідків зміни клімату, надання можливості для людей відвідувати і вивчати сільську місцевість	Вступний рівень управління (<i>Entry Level Stewardship</i>) – угоди укладаються терміном на 5 років	Прямі виплати, що встановлюються залежно від розміру ферми
		Підвищений рівень управління (<i>Higher Level Stewardship</i>) – контракти укладають на 10 років	Розмір виплат залежить від вжитих заходів
Франція / Аграрно- екологічний проект (<i>Le projet agro- écologique</i>)	Збереження біорозмаїття; перехід на біологічне сільське господарство; заліснення деградованих сільськогосподарських угідь; реконструкція польових лісозахисних насаджень.	Фермерський земельний контракт	Компенсація, що становить 30 % від суми витрат, а для господарств, розміщених у несприятливих умовах, – 40 %, для молодих фермерів – відповідно 45–55%
Польща / Програма розвитку сільської місцевості (<i>Program Rozwoju Obszarów Wiejskich</i>)	Заліснення земель недержавної власності	Угода про заліснення	<i>Виплати</i> на заліснення (одноразово); премія за опіку (протягом 5 років); премія за заліснення (протягом 20 років)

* Сформовано на основі [2; 11; 12; 16].

Висновки. Отже, у зарубіжних країнах заходи з охорони земель, які перебувають у приватній власності, активно і різносторонньо регулює держава. Загалом державне управління у сфері охорони земель приватної власності здійснюється на основі примусового та добровільного напрямів регулювання землекористування. При цьому перевага у вирішенні проблем раціонального використання земель надається інструментам економічного стимулювання землевласників та землекористувачів. Важливе місце в землеохоронній політиці займають ґрунтозахисна освіта та екологічне виховання.

Бібліографічний список

1. Альбошій Ю. М. Економічне стимулювання консервації деградованих та малопродуктивних орних земель / Ю. М. Альбошій, І. П. Шевченко, А. Г. Мартин // Землеустрій та кадастр. – 2006. – № 3. – С. 33–39.
2. Дідковська Л. І. Європейський досвід у сфері охорони земельних і водних ресурсів при проведенні гідромеліоративних заходів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/26_DNIS_2015/Economics/12_199069.doc.htm.
3. Кичилук Т.С. Державний контроль за використанням та охороною земель сільськогосподарського призначення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07 / Т. С. Кичилук. – К., 2007. – 19 с.
4. Мартин А. Нова концепція формування ґрунтоохоронних обмежень у використанні земель сільськогосподарського призначення / А. Мартин, О. Краснолуцький // Землевпорядний вісник. – 2014. – № 2. – С. 20–24.
5. Про охорону земель : Закон від 19.06.2003 № 962-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/962-15>.
6. Про схвалення Концепції боротьби з деградацією земель та опустелюванням : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2014 р. № 1024-р // Землевпорядний вісник – 2014. – № 11. – С. 53–55.
7. Про схвалення Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.10.2007 № 880-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/880-2007-%D1%80>.
8. Солов'яненко Н. Грошова оцінка деградованих і малопродуктивних земель та їх екологобезпечне використання / Н. Солов'яненко // Землевпорядний вісник. – 2016, № 1. – С. 28–31.
9. Стойко Н.Є. Зарубіжний досвід консервації земель / Н. Є. Стойко // Вісник Львівського національного аграрного університету : економіка АПК. – 2014. – № 21(2). – С. 149–156.
10. Третяк А. М. Концептуальні засади «землеустрою - 2030» / А. М. Третяк // Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. – 2013. – № 1–2. – С. 4–12.
11. Харенко В. Я б в аграрії пішов... аби жив у Польщі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://propozitsiya.com/ua/ya-b-v-agrariyi-pishov-abi-zhiv-u-polskchi>.
12. Agri-Environment Schemes in England 2009: A Review of Results and Effectiveness [Electronic resource]. – Mode of access : http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20111121191513/http://www.naturalengland.org.uk/about_us/news/2009/041109.
13. Alternative Ways to Support Private Land Conservation: Report to the European Commission [Electronic resource]. – Mode of access : http://ec.europa.eu/environment/life/publications/lifepublications/generalpublications/documents/support_land_conservation.pdf
14. Dana Joel Gattuso Conservation Easements: The Good, the Bad, and the Ugly [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.nationalcenter.org/NPA569.html>.

15. Doremus H. A policy portfolio approach to biodiversity protection on private lands / H. Doremus // Environmental Science & Policy. – 2003. – № 6. – P. 217–232.
16. Ferris J. Conservation Reserve Program and Wetland Reserve Program Primary Land Retirement Programs for Promoting Farmland Conservation [Electronic resource] / Jeffrey Ferris, Juha Siikamäki. – Mode of access : www.rff.org/files/sharepoint/WorkImages/Download/RFF-BCK-ORRG_CRP_and_WRP.pdf.
17. Figgis P. Conservation on Private Lands: the Australian Experience [Electronic resource] / Penelope Figgis – Mode of access : <https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/PAPS-013.pdf>.
18. Meiners R. E. Legal and Economic Issues in Private Land Conservation [Electronic resource] / Roger E. Meiners, Dominic P. Parker. – Mode of access : lawschool.unm.edu/nrj/volumes/44/2/02_meiners_legal.pdf.
19. Stoiko N. Methodic approach as to improvement of organization of land utilization and protection in erosion-unsafe agrolandscapes [Electronic resource] / N. Stoiko, N. Kryshenyk // Baltic Surveying. – 2015. – Vol. 3. – P. 54–61. – Mode of access : <http://www.lif.llu.lv/getfile.php?id=1267>.
20. George S. Conservation in America: State Government Incentives for Habitat Conservation. A Status Report [Electronic resource] / Susan George. – Mode of access : www.defenders.org/publications/conservation_in_america_state_profiles.pdf.

Стадницька О. Зарубіжний досвід забезпечення охорони земель приватної власності

Досліджено та систематизовано зарубіжний досвід забезпечення охорони земель приватної власності. Встановлено, що державне управління у сфері охорони земель приватної власності здійснюється на основі примусового, добровільного та змішаного напрямів регулювання землекористування. Перевага надається інструментам економічного стимулювання землевласників та землекористувачів.

Ключові слова: охорона земель, економічне стимулювання, природоохоронні програми, сервітути збереження.

Stadnytska O. Foreign experience of providing protection on private land

The article presents foreign experience of providing protection on private land. It is determined that governmental administration of protection on private land is based on compulsory, voluntary and mixed directions of land use regulation. Tools of economic incentives of landowners and land users prevail.

Key words: land protection, economic incentives, environmental programs, conservation easements.

Стадницька О. Зарубежный опыт обеспечения охраны земель частной собственности

Исследован и систематизирован зарубежный опыт обеспечения охраны земель частной собственности. Установлено, что государственное управление в области охраны земель частной собственности осуществляется на основе принудительного, добровольного и смешанного направлений регулирования

землепользования. Предпочтение отдается инструментам экономического стимулирования землевладельцев и землепользователей.

Ключевые слова: охрана земель, экономическое стимулирование, природоохранные программы, сервитуты сохранения.

Стаття надійшла 31.03.2017

УДК 631.16:332.3 (477.83)

АНАЛІЗ СИСТЕМИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ВИРОБНИЦТВІ ЛЬВІВЩИНИ

*О. Лисюк, к. е. н., Л. Балаш, к. е. н., Л. Войнич, к. е. н.
Львівський національний аграрний університет*

Постановка проблеми. Проблема формування ефективної системи земельних відносин та землекористування у сфері агропромислового комплексу України на сучасному етапі є однією з перешкод на шляху до забезпечення поступального розвитку сільськогосподарського виробництва та успішного переходу до високо-ефективних ринково орієнтованих форм господарювання.

Гострота й актуальність проблеми продиктовані незавершеністю правового та економічного регулювання земельних відносин, відсутністю державного регулювання й адміністрування розвитку землекористування, відстороненням місцевого самоврядування від вирішення питань у сфері земельних відносин на селі як унікального зрізу суспільних відносин та особливої соціально-економічної категорії, залученої у суспільний відтворювальний процес як його системотвірна основа [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Із розвитком ринкових відносин у сільському господарстві України особливого значення набуває вирішення питання ефективного та раціонального використання земельних угідь. Наукові дослідження у цій царині проводили і продовжують проводити такі вітчизняні вчені, як В. Горлачук, Г. Гуцуляк, Д. Добряк, Й. Дорош, А. Третяк, М. Федоров, М. Хвесик, О. Шкільов та багатьох інших. Водночас різноплановість проблеми ефективного використання земель в агровиробництві вимагає поглиблення досліджень.

Постановка завдання. Ми ставили завдання на підставі звітних даних про розміри сільськогосподарських угідь у користуванні різних категорій землекористувачів Львівської області провести аналіз існуючої системи землекористування у сільськогосподарському виробництві Львівщини та зі застосуванням положень загальної теорії систем спрогнозувати найімовірніші тенденції щодо попиту на основний ресурс галузі – землю – на найближчу перспективу.

Виклад основного матеріалу. Значення сільського господарства для успішного розвитку нашої держави полягає не лише у надзвичайно сприятливих природно-кліматичних умовах, що на тлі зростання попиту на екологічно чисті продукти харчування є вагомим чинником для суттєвого нарощування обсягів виробництва продукції галузі, а й у покращанні стану духовного здоров'я україн-